

Suomalainen valinnanvapausmalli

Liite 3.

MuistioLUONNOS 8.10.2016

Ensimmäisen vaiheen suoraan valittavat palvelut

Suoran valinnan palvelut ovat usein tarvittavia, kertaluonteisia tai toistuvia neuvonta-, ohjaus- ja vastaanottopalveluita, joilla vastataan ihmisten hyvinvointia ja terveyttä koskeviin kysymyksiin, toteutetaan ennaltaehkäisyä, tutkitaan ja hoidetaan yleisiä oireita, akuuttisairauksia ja pitkäaikaisia terveysongelmia sekä annetaan sosiaalihuollon, sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen neuvontaa ja ohjausta.

Ensimmäisen vaiheen suoraan valittavat palvelut eivät edellytä merkittävän julkisen vallan käytön antamista palveluiden tuottajille. Erillisessä muistiossa kuvataan lainsäädännöllistä ratkaisua suoran valinnan piirin kuuluvista palveluista, jotka toteutettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon omatiimissä. Palvelut antaa se valittu palvelun tuottaja, jonka palveluihin asiakas on listautunut eli omatiimi. Maakunta voisi myös antaa laajempia palvelukokonaisuuksia suoran valinnan palvelutuottajille.

Valinnanvapausuudistuksen toimeenpanon ensimmäisessä vaiheessa ehdotetaan suoraan valittaviksi erityisesti sellaisia palveluita, joissa

- annetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yleistä neuvontaa ja ohjausta
- vastataan ihmisten omaa hyvinvointiaan ja terveyttään koskeviin kysymyksiin
- tutkitaan ja hoidetaan väestössä yleisiä oireita, akuuttisairauksia ja muita tavanomaisia terveysongelmia, sekä
- hoidetaan sellaisia pitkäaikaissairauksia, joissa hoitotasapaino on hyvä.

Maakunnat ovat keskenään erilaisia, ja niillä on paras tieto oman alueensa olosuhteista ja asukkaiden arjessaan tarvitsemista palveluista. Siksi maakunnilla olisi oltava mahdollisuus määrittellä yksityiskohdissaan tarkemmin maakunnassa käytössä olevat suoran valinnan palvelut sekä palveluketjuissa lähettämisen periaatteet palvelulaitoksen ja suoran valinnan tuottajien välillä.

Valinnanvapausjärjestelmän yhtenä keskeisimmistä tavoitteista on edistää terveydenhuoltolaissa ja sosiaalihuoltolaissa jo säädettyä palveluiden asiakaskeskeisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä, jotka ilmentävät ja konkretisoivat perustuslain vaatimusta asiakkaan tarpeen mukaisista sosiaali- ja terveyspalveluista ja hallinto-oikeudellista hallinnon palveluperiaatetta hallintolain mukaista neuvontaa laajemmassa merkityksessä. Siksi ehdotetaan, että kansallisesti säädettäisiin yleisellä tasolla suoran valinnan piiriin kuuluvista sosiaali- ja terveydenhuollon omatiimin palveluista. Tämä muodostaisi samalla valinnanvapauden vähimmäistason samalla kun sääntelyyn jäisi tilaa käyttäjien tarpeita palvelevalle palvelukehittämiselle. Kaikkien suoran valinnanvapauden piirissä olevien tuottajien olisi vastattava tämän minimikokonaisuuden tuottamisesta valitsemallaan tavalla. Omatiimin palvelut eivät sisällä palveluita, jotka niiden vaativuuden tai hoidon tai palvelun

kalleuden johdosta kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain mukaan maakunnassa tai maakuntaa laajemmalla alueella koottaviin palveluihin,

Sääntelymallissa muuten lähdetään siitä, että tuottajien kilpailu ja kilpailun perusteella tehtävä asiakasvalinta toteuttaa mahdollisimman tehokasta resurssien kohdentamista. Omatiimin palveluiden sisältö turvaa määrällisesti useimpien asiakkaiden edellyttämän palveluintegraation, kun tuottajille on velvollisuus lisäksi toimia yhteistyössä julkisesta tuotannosta vastaavan maakunnan palvelulaitoksen kanssa,

Jotta markkinat eivät keskity vain muutamalle julkiselle ja suurelle yksityiselle palveluntuottajalle, on omatiimin vähimmäispalveluvalikoima rajattu. Kaikissa maakunnissa ei ole Kilpailu- ja kuluttajaviraston laatiman asiantuntijaselvityksen perusteella edellytyksiä laajaa palveluvalikoimaa tarjoavien sote/hyvinvointikeskusten kilpailulle, vaikka professori Mats Brommelsin johtama selvityshenkilöryhmä piti palveluintegraation kannalta tällaista laajaa sote-keskusta perusteltuna. Maakunnalle onkin syytä tässä jättää harkintavaltaa. Maakuntien olisi siis vähintään toteutettava valinnanvapaus perustamansa yhtiön omatiimien avulla.

Maakunta voisi lisäksi päättää, mitä muita palveluita maakunnan järjestämisvastuulla olevista palveluista kuuluisi suoraan valinnanvapauteen. Maakunta voisi myös halutessaan päättää, että kaikkien tuottajien ei olisi välttämätöntä tuottaa samoja palveluita kansallisesti säädettyjen lisäksi. Tämä tukisi paikallisten olosuhteiden huomioimista maakunnan alueella sekä pk-yritysten mahdollisuuksia tulla palveluntuottajiksi.

Valinnanvapausjärjestelmässä olisi myös otettava huomioon laajaa palveluvalikoimaa tarvitsevien asiakkaiden erityiset palvelutarpeet. Sote-järjestämislain taloudellisten vaikutusten arviointia varten laaditun NHG:n selvityksen mukaan noin 40 prosenttia asiakkaista tarvitsee laajemmin yhteen sovitettuja palveluita ja noin 10 prosentilla on hyvinkin laajoja palvelutarpeita. Mainitut 10 prosenttia käyttävät sen sijaan jopa 80 prosenttia resursseista. Ruotsin valinnanvapausjärjestelmässä on harkittu, että laajalti palveluita tarvitseville on tarpeen järjestää erityisiä yhteensovittettuja palveluita. Maakunnalle voitaisiin antaa laissa mahdollisuus järjestää erikseen eri tuottajien kanssa palvelukokonaisuudet laajempaa palveluiden yhteensovittamista ja laaja-alaisempaa asiakassuunnitelmaa edellyttäville asiakkaille.

Palveluja tarjotaan sähköisinä ja vastaanotolla sekä puhelimesta. Mm. seuraavista palveluista voidaan merkittävä osa hoitaa sähköisesti kansallisesti ja siltä osin kuin yhteisesti käytettäviä kansallisia ratkaisuja ei ole niin alueellisesti toteutettavia digi-työkaluja hyödyntäen: omahoitoa tukevat palvelut, hoidon tarpeen arviointi, ajanvaraus, palautepalvelut ja vuorovaikutteinen asiointi ammattihenkilön kanssa, joka voi sisältää sähköisesti hoidettua vastaanottotoimintaa (1) tai sosiaalihuollon neuvontaa ja ohjausta (2).

Alla oleva listaus on selventävä ja suuntaa antava. Lakiin otettaisiin huomattavasti yleisluonteisempi määrittely (ks. erillinen muistio Valinnanvapauslainsäädäntö ja suoraan valittavat palvelut).

1. Palvelut, joiden tarjoaminen suoran valinnan palveluinasisältyisi omatiimien kokonaisuuteen

- ✓ Ennaltaehkäisevä toiminta terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi sisältäen lakisääteiset ja maakunnan erikseen määrittelemä ehkäisevät palvelut (esim. influenssarokotukset)
- ✓ Neuvonta ja ohjaus palveluihin hakeutumisesta (myös muihin palveluihin siirtymisestä)
- ✓ Hoitajan ja/tai lääkärin tekemä hoidon tarpeen arvio ja suoraan valittavissa palveluissa annettavan hoidon suunnittelu
- ✓ Hoitajan ja lääkärin tarjoama oireiden ja tavanomaisten terveysongelmien neuvonta, tutkimus ja hoito (vastaanotolla, sähköisesti ja puhelimitse) ja tarvittaessa ohjaaminen yhteispäivystyspalveluihin
- ✓ Sosiaalihuollon neuvonta ja ohjaus (2)
- ✓ Palveluintegraatiota vahvistava yhteistyö asiakkaan tukemiseksi ml. omaiset ja järjestöt.
- ✓ Hyvien käytäntöjen ja laatujärjestelmien mukaiset, vastaanotto toiminnan yhteydessä toteutettavat diagnostiset palvelut siten kuin on maakunnan kanssa tehdyn sopimuksen mukaan tarpeellista alueellisesti määriteltyjen suoran valinnan palveluiden tuottamiseksi (3)
- ✓ Lääkärin ja hoitajan koulutuksen mukaiset pientoimenpiteet (4)
- ✓ Maakunnan palvelulaitoksen asiantuntijoiden konsultointi suoraan valittavan palvelun suunnittelun tueksi (ml. asiakirja-, puhelin- ja videokonsultoinnit ilman hoitovastuun siirtoa)
- ✓ Lääkärin- ja hoitajan todistukset ja lausunnot
- ✓ Tarvittaessa hoitosuunnitelman valmistelu ja asiakkaan ohjaaminen suoraan valittavia palveluja laajempien palvelujen piiriin, mukaan lukien erikoissairaanhoidon lähettäminen

Lisäksi erillisenä suun terveydenhuollon palveluna

- ✓ Hammaslääkärin vastaanottopalvelut ja määräaikaisten suun tarkastukset (4) ja vastaanotolla toteutettavat röntgentutkimukset (3)
- ✓ Hammaslääkärin koulutuksen mukaiset iensairauksien hoitotoimenpiteet (4)
- ✓ Hammaslääkärin suorittamat suun ja hampaiston korjaavat hoitotoimenpiteet paikallispuudutuksessa ja hampaiden poistotoimenpiteet (4)
- ✓ Suuhygienistin ja/tai hammaslääkärin tekemä hoidon tarpeen arvio ja suoraan valittavissa palveluissa annettavan hoidon suunnittelu
- ✓ Hammaslääkärin todistukset ja lausunnot
- ✓ Suuhygienistin vastaanottopalvelu, määräaikaisten suun terveystarkastukset (4)
- ✓ Suuhygienistin koulutuksen mukaiset iensairauksien hoitotoimenpiteet (4)
- ✓ Suuhygienistin ja hammaslääkärin ennaltaehkäisevät hoitotoimenpiteet sisältäen maakunnan määrittelemät palvelut.

Tarkennuksia ja selitteitä edellä olevan listan asioihin.

(1) Digitaalisuus

Palvelut ovat palveluja ja sähköisyys on vain yksi niiden toteutustapa, joka uudessa toimintakulttuurissa on toivottavaa, mutta se ei saa heikentää palvelun sisällöllistä merkitystä asiakkaalle. Useissa palveluissa asiakkaat laajalti odottavat digitaalisia palveluita. Tästä huolimatta olisi kuitenkin mahdollista määritellä sellaisia palveluita, joissa asiakkaalle olisi tarjottava myös sähköisen palvelun mahdollisuus tai jotka asiakkaalla olisi oikeus saada sähköisinä niin halutessaan.

(2) Sosiaalihuollon neuvonta ja ohjaus

Suoraan valittavien palvelujen tuottajan sosiaalihuollon ammattihenkilö (sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja) neuvoo ja antaa ohjausta palveluihin ja sosiaaliturvaan liittyvissä asioissa. Henkilöiden tilanteet voivat liittyä esimerkiksi työttömyyteen, kuntoutumiseen, talouden hallintaan, päihteiden käytön ja mielenterveysongelmien seurauksiin, asumiseen sekä lapsen ja perheen hyvinvointiin. Neuvonnalla voidaan tukea hyvinvointia edistäviä valintoja ja toimintatapoja. Neuvontaa ja ohjausta voidaan antaa myös kotikäynneillä. Kotikäynnillä voidaan kuulla henkilön ja hänen perheensä näkemyksiä tuen tarpeesta ja ohjata heitä tarvittaessa palvelujen tarpeen arviointiin.

Sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtäviin voi kuulua myös sosiaalisen raportoinnin toteuttaminen sovitulla tavalla. Asiakas ohjataan tarvittaessa eteenpäin palvelutarpeen arviointiin maakunnan palvelulaitokseen tai muihin palveluihin. Toiminta edellyttää tiivistä yhteistyötä maakunnan palvelulaitoksen sekä maakunnan ja kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön kanssa ja kykyä tunnistaa sosiaalihuollon palvelujen tarpeessa olevat henkilöt.

(3) Laboratorio- ja kuvantamispalvelut (vaatii jatkoselvittelyä)

Palvelujen tuottaja voisi tuottaa nämä palvelut itse tai hankkia ne maakunnan määrittelemällä tavalla alihankintana. Suoran valinnan palveluihin liittyvissä diagnostisissa palveluissa kyseeseen tulisivat pääasiassa peruslaboratoriokokeet vieritestauksena, perustason natiivi-rtg-tutkimukset suun terveydenhuollossa sekä tietyt ultraäänitutkimukset.

Laboratorio- ja kuvantamispalvelut olisivat ”korvamerkitty osa” kapitaatorahaa. Määritelmän ”hyvien käytäntöjen mukaiset” liittyy asian valtakunnallisiin Käypä hoito - ja alueellisiin suosituksiin pth/esh työnjaosta. Seurannan avulla on mahdollisuus tarkkailla käytön asianmukaisuutta. Ratkaisu helpottaisi valmistelua, koska se siirtää vastuuta asianmukaisesta toiminnasta ja sen kustannuksista palvelua toteuttaville ammattihenkilöille. On tarkoituksenmukaista että kaikki mikä osataan turvallisesti hoitaa ”etulinjassa” hoidetaan siellä. Muotoilu antaa myös mahdollisuuden laajentaa palveluja jatkossa kasvattamalla niiden palveluiden osuutta, joita voi käyttää ilman maakunnan siunausta (= hoito ja palvelusuunnitelman vahvistamista).

Asiakokonaisuus vaatii vielä jatkoselvittelyä, koska alkamassa on selvitys koko diagnostiikan ja muiden kliinisten tukipalveluiden uudelleenjärjestelyistä. Tässä pohdinnassa on huomioitava esim. säteilyn käyttöä ohjaava lainsäädäntö ja kliinisten laboratorioden laadunvalvontavelvoite. Mitä tehdään itse, mitä hankitaan ja kuka kilpailuttaa?

(4) Toimenpiteet:

Lääkärien ja hammaslääkärien työehtosopimuksissa on lueteltu ne toimenpiteet, joista terveyskeskuslääkärit ja hammaslääkärit saavat toimenpidepalkkiot. Nämä toimenpiteet ovat siten vakiintuneesti tunnistettu sellaisiksi, että niitä voidaan turvallisesti suorittaa lääkärin tai hammaslääkärin toimesta perusterveydenhuollon olosuhteissa. Lisäksi suun terveydenhuollossa hoitotoimenpiteitä kuvataan käyttäen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Tietorakenteet ja luokitukset -yksikön ylläpitämää kansallista Terveydenhuollon toimenpideluokitusta. Luokitus on liitetty osaksi Kanta-arkiston ylläpitämää potilas- ja asiakastietojärjestelmää ja on käytössä sekä julkisella että yksityisellä sektorilla.

Toimenpideluetteloja ja -luokituksia olisi mahdollista soveltuvien osin käyttää sen määrittelyssä, mitä toimenpiteitä suoraan valittavissa palveluissa suoritettaisiin. Tämä kokonaisuus olisi kuitenkin riippuvainen kunkin maakunnan määrittelemistä suoran valinnan palveluista ja alueellisista palveluketjuista. Joka tapauksessa osa tällä hetkellä luettelossa olevista toimenpiteistä on sellaisia, joiden tekemiseen liittyy esimerkiksi erityispiirteitä (esim. vuodeosastohoito), jotka vaativat erityistä varustelutasoa tai jotka voidaan katsoa viranomaistehtäväksi. Näihin ei tässä peruspalvelujen kokonaisuudessa ole siksi mielekäästä varautua.

Hoitajan/terveydenhoitajan työ perusterveydenhuollossa (ei. neuvolat, vuodeosastot, kotipalvelu)

Sairaanhoitaja tarjoaa laadukkaita, terveyttä edistäviä ja sairauksia ehkäiseviä hoitotyön palveluita eri ikäisille. Sairaanhoitaja vastaa itsenäisesti sairaanhoitajan vastaanoton palvelukokonaisuudesta käsittäen hoidon tarpeen arvioinnin, hoidon ja sen seurannan, erilaiset toimenpiteet ja lääkärin avustamisen toimenpiteissä. Sairaanhoitaja toimii työparina lääkärin kanssa toteuttaen samalla lääkärin ohjeiden mukaista potilaalle määrättyä lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa sekä rajatun lääkkeenmääräämisoikeuden mukanaan tuomaa omaa lääketieteellistä hoitoa.